

ÍNDIX

Introducció.....	7
Sexe i economia.....	11
Som el que mengem.....	21
Vivint la bombolla immobiliària.....	31
Educació i ascens social.....	41
Allibera't del cotxe.....	47
El treball.....	57
Crea el teu propi treball.....	65
Consumint les persones.....	75
Del dimoni de les caixes a les finances ètiques.....	89
Impostos o contribucions?.....	101
Oci i negoci.....	109
Votar amb el cap o votar amb els budells.....	121
Votar amb els peus.....	131
Afronta la supercrisi.....	137
Cap a la vida wiki.....	149
Bibliografia.....	157
Índex onomàstic.....	159

INTRODUCCIÓ

És injusta. La sortida de la crisi que estem vivint deixa gairebé una quarta part de la població activa sense feina. La desigualtat s'accentua i agafa aires d'esquizofrènia. Mentre a la base de la piràmide hi ha un enorme patiment, al voltant de les empreses de l'Ibex 35 les coses continuen rutllant gràcies a la seva internacionalització i a l'enginyeria fiscal que els permet amagar beneficis en paradisos fiscals.

Entre la gent que va a peu, els joves són els més perjudicats en el nou repartiment de cartes que suposa el canvi econòmic actual, mentre que els jubilats conserven les seves pensions i els treballadors madurs mantenen els seus contractes indefinits tot i l'afebliment que ha suposat la reforma laboral i les fortíssimes reduccions de salaris que s'han viscut.

Les polítiques que s'han imposat a la Unió Europea per sortir de la crisi passen per la dràstica retallada de la despesa, a la recerca de la reducció del dèficit públic. L'estat del benestar que Espanya havia anat construint modestament viu un retrocés històric amb retallades en tota mena de serveis a la ciutadania.

Les majories polítiques dels últims anys han decidit aquest camí, que probablement han vist com una ocasió per rectificar els equilibris profunds entre sector públic i sector privat en la nostra economia. A més, aquestes majories conservadores compten amb uns aliats impensats. Els països emergents, amb la Xina al capdavant, exerceixen una pressió sobre les societats occidentals que condueix a la rebaixa de prestacions socials per millorar la competitivitat de la manera més efectiva. Si l'estat del benestar va créixer a Europa a l'ombra del poder de la Unió Soviètica i els seus aliats després de la II Guerra Mundial, ara, la força de gravetat politicoeconòmica s'ha traslladat a Àsia i empeny en el sentit contrari.

L'estat del benestar està en reculada, de moment, però pot la societat civil organitzar ara una "societat del benestar" que compensi

aquesta tendència? Crec que hi ha moltes raons per respondre que sí i he escrit aquest llibre per agrupar-les i presentar-les al lector.

La societat en xarxa que neix amb el desenvolupament d'Internet està acabant amb la dicotomia clàssica entre societats individualistes i societats col·lectivistes. El paradigma de la primera era la societat nord-americana, mentre que els màxims exponents de la segona es trobaven a Europa, particularment entre els països nòrdics.

La societat col·lectivista es construïa a partir de la mediació de l'estat, que assumia l'organització de moltes activitats. A les societats individualistes era sobretot la iniciativa privada l'encarregada de dur la idea a terme. Doncs bé, en la societat en xarxa, la iniciativa individual troba el marc perfecte per compartir aquesta empenta amb la resta de persones. És una síntesi de la qual en pot sortir una organització més potent, que aprofiti l'empenta de l'individu i la col·laboració del col·lectiu per millorar i estendre les iniciatives. El canvi de valors que ha implicat la crisi cap a una més àmplia consciència social és terreny adobat per a aquesta nova col·laboració interpersonal, hi ha molt de recorregut per davant, però també hi ha límits.

Aquest llibre pretén ajudar el lector a prendre les seves pròpies decisions en la seva vida social, econòmica i política amb informacions rellevants sobre els efectes que unes opcions o unes altres poden tenir sobre la seva vida i sobre la col·lectivitat. En la majoria dels casos, les solucions que s'apunten passen per un esforç mancomunat amb altres ciutadans. Això ens porta a recuperar la dimensió social i una convivència més estreta i autèntica. Tot un canvi respecte al consum individualitzat i sovint alienant proposat pel model imperant durant els anys de la bombolla.

Les informacions que conté aquest llibre sintetitzen el meu treball periodístic, desenvolupat especialment en els últims anys, dins el programa televisiu setmanal *Valor Afegit*, dedicat a l'economia. Allà he intentat sistemàticament apropar la informació econòmica al punt de vista del ciutadà. No es tractava d'explicar pedagògicament el PIB, sinó de comprovar la influència del comportament de les persones en el propi creixement, a través del consum, per posar l'exemple més evident.

A més, el llibre conté experiències pròpies en l'aplicació d'opcions de vida econòmica diferents de les convencionals, més respectuoses amb el medi ambient i amb una consciència global, però sempre dins

del seny, sense lloc per a heroïsmes utòpics. Això m'ha portat a un nou protagonisme personal, a alliberar-me de molts comportaments que donem per assumits, crec que per pura inèrcia.

La tercera pota que sosté el text són les lectures d'autors de referència en temes econòmics, sociològics, psicològics i ambientals, que ajuden a donar forma a unes propostes que naveguen entre diverses aigües.

Paul Mason és un colega de la televisió pública britànica que ha escrit un llibre titulat *Postcapitalism* en el qual afirma que petits grups de persones interconnectades aniran creant alternatives econòmiques i, sense adonar-nos-en, hauran marcat la direcció cap a una nova economia. Afirma que el capitalisme no ha existit sempre en la història de la humanitat i que bé pot tenir un final en els propers anys.

Posats a imaginar, el periodista britànic aposta per un nou sistema basat en la reducció de les emissions de carboni per contenir l'escalfament del planeta; en l'estabilització forçosa dels mercats financers mitjançant la socialització de les finances amb la idea d'impedir nous cicles de bombolles i esclats. A més, reivindica el repartiment de la productivitat que generarà l'automatització de les feines, i això ho farà possible la digitalització de l'economia. Així, es podria fer que el treball acabi sent voluntari perquè la subsistència material estaria assegurada per una renda bàsica universal.

Són propostes que ara mateix sonen utòpiques, però marquen un nord, una direcció cap a la qual caminar, justament el que ens ha faltat en les últimes dècades de domini neoliberal. Hi ha altres autors i líders socials imaginant el futur en termes similars i el més engrescador és que les propostes surten d'entre la gent del carrer, de manera que es poden posar a la pràctica personalment i en grup des del primer dia. Una dimensió que té la força de l'empoderament personal i s'allunya dels esquemes clàssics que es basaven en teories abstractes, llibres de lectura obligatòria i mons utòpics que semblava que no arribaven mai. Ara i aquí és possible caminar cap a una vida "wiki", una vida viscuda de manera col·laborativa.

He d'agrair la col·laboració de les persones que han participat en els meus reportatges i també als molt nombrosos companys de televisió que han treballat amb mi des de diferents disciplines i jerarquies. Gemma Navés, Jordi Fortuny, Esther Ortega, Pere Gaviria,

Marta Tobajas, Dani Pons, Lluís Ribera, Alfred Badenas, Gloria Alonso, Rosa Mascaró, Sara Segarra, Irina Vañó, Xavi Bonet, Juanjo Fernández, Cristian Serinyà, David Camps, Joan Palau, Joan Carles Calderon, Anna M. Bordas, Anna Figueras, Jordi Muñoz, Enric Casanovas i, especialment, Albert Closas. De tots ells he après alguna cosa.

Especialment còmplices han resultat la meva dona i els meus fills, Raisa, Gabriel i Lorena, amb qui comparteixo moltes experiències i entusiasmes. Ells han estat els primers defensors d'aquest llibre i mereixen el meu més profund agraïment.

SEXE I ECONOMIA

És un penjoll de carn flàccida, ple de caveres que s'inunden de sang i el tornen membre viril quan el cervell mana l'ordre adequada. Una ordre que es genera a la vista d'unes prominents glàndules mamàries femenines o de les corbes dels malucs i les natges d'una dona. Aquest instint bàsic, que ens produeix pessigolleig interns i que té una funció reproductiva de l'espècie, determina l'economia del món i dels seus habitants.

La població és el principal paràmetre econòmic d'un país, la seva principal riquesa per sobre dels recursos naturals o la seva ubicació geogràfica. La gent, les persones formades i amb capacitat d'emprendre iniciatives econòmiques, són el que distingeix més el desenvolupament d'uns països del d'altres, per sobre dels recursos naturals o la situació geogràfica. I, és clar, el nombre d'habitants d'un país depèn d'ells mateixos. En societats més primitives es tenia un elevat nombre de fills per superar la mortalitat infantil i formar una família en la qual els nens eren importants agents econòmics.

Els mètodes anticonceptius ajuden a gestionar la decisió de tenir fills —o de no tenir-los— en el moment desitjat, però abans dels anticonceptius les parelles s'espavilaven per intentar complir els seus desitjos. La postguerra espanyola va ser una època de baixa fertilitat, mentre que a la dècada de 1960, amb el creixement econòmic, es va disparar la natalitat, va arribar el *baby boom* que a la resta d'Europa i als Estats Units s'havia produït una dècada abans.

La bonança econòmica va motivar les parelles espanyoles a treure el fre, que van incrementar el nombre de fills, fins arribar a més de tres per dona al començament de 1970. La crisi del petroli va trigar uns anys a tenir efecte sobre la demografia, però el 1978 ja s'havia iniciat un canvi dràstic vinculat a l'atur, la inflació i les males perspectives econòmiques dels primers anys de la democràcia.

El ginecòleg Santiago Barambio m'explicava per a un reportatge sobre natalitat la seva percepció sobre la motivació de les parelles

relativa als fills. Barambio és un home alt i de certa envergadura, molt parlador i posseïdor de bones vibracions. És un clàssic de la lluita pel dret de la dona a disposar del seu propi cos com li convingui, un liberal. Tenir fills, deia Barambio, era durant el *baby boom* un fet més de la vida, un esdeveniment que passava sense gaire planificació.

En l'actualitat, les parelles planifiquen molt més la seva vida reproductiva, retarden l'embaràs fins a tenir seguretat econòmica, de manera que les dones solen tenir els seus fills superats els trenta anys.

Queda lluny el fenomen que els demògrafs anomenen *transició demogràfica*, el pas d'una societat en què les famílies tenien un elevat nombre de fills per compensar l'alta mortalitat infantil que encara assotava Europa al començament del segle xx. M'ho explicava Pau Miret, un meticulós demògraf del Centre d'Estudis Demogràfics, al campus de la UAB, abans d'anar a visitar una de les voluntarioses famílies nombroses que temps enrere proliferaven en la nostra societat.

La família Pujol, del barri d'Horta de Barcelona, va obrir les portes de casa al nostre equip de televisió per mantenir una entrevista. Els Pujol superen els seixanta anys i van tenir els seus set fills cap al final del *baby boom* espanyol. Per al rodatge, van convocar alguns dels fills, majors d'edat tots ells, i alguns dels néts.

Van organitzar un sopar familiar amb una dotzena de persones reunides davant la taula del menjador. Acostumats a conviure en poc espai, les anades i vingudes d'estovalles, plats i safates de pa amb tomàquet i embotits es produïen enmig d'una curiosa coreografia de moviments en què no es va produir una sola topada, per a la meva sorpresa.

Davant la càmera, els Pujol explicaven que, efectivament, no planificaven la reproducció, fet que, en el seu cas tenia també un component religiós com a parella de seguidors de l'Opus Dei que són. Els Pujol van desenvolupar la vida familiar en un petit pis de protecció oficial de setanta metres quadrats, tres habitacions i un bany, en el qual no havia de ser fàcil conviure. Durant la gravació de la seqüència del sopar familiar vaig haver de sortir al passadís de l'habitatge per no estar constantment en el punt de mira de la càmera i vaig poder prendre consciència del petit espai en què es desenvolupava la vida d'aquella família.

La decisió dels Pujol i les famílies de la seva generació els va produir una gran satisfacció personal i no la pretenc qüestionar,

però va tenir conseqüències col·lectives de gran calat. Les aules de les escoles van viure una massificació que no havien conegut anteriorment, de manera que la qualitat de l'ensenyament en aquells anys se'n va ressentir. Els fills del *baby boom* van conèixer l'atur en incorporar-se al mercat laboral i el fet que fossin un gran nombre de mà d'obra va pressionar els salaris a la baixa. No és per casualitat que la incorporació de la dona al món del treball a Espanya sigui en aquests mateixos anys, ja que es fa imprescindible disposar de dos salaris per tirar endavant una família, com reflexionava amb nosaltres l'economista Josep Oliver.

El tercer gran efecte que tindrà la generació del *baby boom* sobre l'economia serà el desequilibri del sistema de pensions. L'arribada d'aquestes generacions tan abundants a l'edat de jubilació coincidirà amb una població en edat laboral molt per sota del mínim necessari per pagar les pensions i caldrà revisar el sistema. Els bancs s'han dedicat a fer informes alarmant sobre aquest fet i promocionant els seus plans de pensions. Podria ser una sortida, però des que es van crear en la dècada de 1990, els plans de pensions de les entitats espanyoles han demostrat tenir ben poca capacitat de generar ingressos per als seus titulars, mentre sí que garanteixen sucoses comissions per als seus gestors. Altres possibilitats passen per l'augment de les cotitzacions socials dels treballadors o de les que paguen les empreses per finançar les pensions. La inversió en tecnologia que substitueix mà d'obra hauria de tenir alguna relació amb la sostenibilitat del sistema de pensions, no? O també hi pot haver una baixada de les pensions de jubilació o un retard en l'edat d'entrada, cosa que ja s'està produint amb les polítiques conservadores imposades en els últims anys.

La Núria i l'Albert van ser els joves que rondaven la trentena d'anys als quals vaig entrevistar per al mateix reportatge sobre demografia i economia el 2010. Llavors la Núria estava embarassada del seu segon fill i articulava un sofisticat discurs en què combinava l'oportunitat de la seva decisió amb la baixada dels tipus d'interès de la hipoteca que pagava la parella. Aquesta racionalització del comportament reproductiu condueix la taxa de fertilitat de les dones a 1,2 fills per dona en l'actualitat, quan la taxa de manteniment de la població és de 2,1 fills per dona. La dècima sobrant serveix per compensar els casos de dones sense descendència per diferents causes.

La Núria i l'Albert viuen en un apartament d'uns 80 metres quadrats a Viladecans, prop de Barcelona. En parlar amb ells al parc infantil que tenen davant del seu habitatge descartaven la possibilitat de tenir un tercer fill, precisament perquè el seu pis els semblava insuficient per allotjar una família de cinc membres. La comparació amb els Pujol i els seus set fills en el diminut pis d'Horta es feia inevitable i revelava l'abisme que separa dues generacions d'un mateix país.

Actualment, els demògrafs calculen que un vint per cent de dones a Espanya passarà la seva edat fèrtil sense tenir fills. Ens trobem a l'altra banda de la tendència marcada pel *baby boom* fa quatre dècades. El catedràtic d'economia de la Universitat Autònoma de Barcelona, Josep Oliver, apunta encertadament que la decisió individual de no tenir fills suposa que col·lectivament hem decidit tenir molts immigrants.

La immigració és una solució parcial al problema del buit demogràfic espanyol dels propers anys. La població immigrada que va arribar a la dècada de 1990 ja va destacar també per la seva alta fertilitat. Les dones africanes o llatinoamericanes portaven un comportament reproductiu propi, més proper a la despreocupació dels anys del *baby boom* a la qual es referia el doctor Barambio en parlar de l'Espanya dels anys 1960 i 1970. Les dones immigrades feien augmentar la fertilitat general del país, però la seva influència no va passar de ser això, una influència, atès el seu limitat pes en la demografia espanyola. Per enfrontar l'envelliment de la població, molts països europeus han emprès polítiques socials d'ajuda a la família per estimular els naixements. A Alemanya, els menors reben una paga de 184 euros mensuals des que neixen fins que compleixen els divuit anys. Altres països tenen polítiques similars i xarxes de guarderies per facilitar la conciliació de la vida laboral i familiar.

A Espanya, el govern de José Luis Rodríguez Zapatero va crear un xec nadó de dos mil euros que va durar un parell d'anys, fins que, davant la crisi econòmica, va decidir retallar despesa pública seguint el dictat de la Unió Europea. Les llars d'infants per a nens de menys de tres anys són majoritàriament privades i tenen un alt cost per a les famílies. Els avis supleixen en molts casos l'absència d'una xarxa pública de guarderies, la qual cosa també té un cost, aquesta vegada en la qualitat de vida dels ancians.